

TÉZISEK

Horváth Kornélia:

Petri György költészete verselméleti és líratörténeti megközelítésben

(Akadémiai értekezés, 2017)

I. A kutatás tárgya és módszerei

1. A kutatás feladata

Petri György költészetéről számos irodalomtörténeti írás, kritika, elemzés és esszé mellett eddig összesen négy monográfia látott napvilágot: Fodor Géza 1991-es könyve; Keresztury Tibornak a Kalligram *Tegnap és Ma* sorozatában megjelent 1998-as monográfiája, amelynek három fejezettel és további fényképekkel kibővített formájú új változatát a Magvető jelentette meg 2015-ben, illetve jelen értekezés szerzőjének 2012-ben publikált poétikai monográfiája.¹ Az első, Fodor Géza által jegyzett monográfia Petri költői életpályának közepén jelent meg, és Petri költészetét tárgyaló első és unikális könyvként elsődlegesen a vizsgált líra habitusának bemutatásában és körvonalazásában, a költő eszmei-filozófiai beállítódásának értelmezésében, valamint az addig megjelent művek tárgyalásában és az addigi költői pálya súlypontjainak megjelölésében volt érdekelt: ilyenként természetszerűleg nagymértékben meg is határozta a későbbi oeuvre értelmezésére irányuló kérdésselvetések mikéntjét. Keresztury Tibor 1998-as monográfiájának ugyanakkor szinte az egész költői életmű értékelése és az azon belüli költői-poétikai változások feltérképezése volt a feladata, vagyis egy olyanfajta értelmezői kép kialakítása, amely egyfelől számba veszi a költői „termés” eddigi hozadékait, tematikus, beszédmódbeli és poétikai váltásainak természetét és e módosulások feltételezhető okait, valamint költői, illetve hatástörténeti következményeit, másfelől lehetőség szerint átfogó interpretációt nyújt a vizsgált életműről. Aligha szükséges érvelni a két monográfia felsorolt érdemei mellett. Keresztury második, bővített, 2015-ös monográfiája Petri 2000-ben bekövetkező halála okán a költői oeuvre lezárulása után látott napvilágot, s ezért a szerző a három új fejezetben már reflektálhatott a Petri-életmű kései, 1998 utáni szakaszára, különös tekintettel az 1999-es *Amíg lehet* kötetre.

Ezek után joggal vethető fel a kérdés, szükség van-e a költői életmű újabb monografikus feldolgozására. Úgy vélem, a válasz több aspektusból is igen kell legyen. Elsődlegesen az (irodalmi) szövegek továbbélésének mindenkor történeti létmódja indokolja folyamatos, illetve ismétlődő reinterpetációjukat, mely értelmezéslánc a jelenbe hívás visszatérő aktsaival egyedül képes biztosítani a valamikor jelentősnek, vagy adott esetben éppen másodlagos esztétikai színvonalúnak ítélt művek időszerűségét és produktív jelenlétét irodalmi gondolkodásunkban. Másfelől a megidézés gesztusa sosem minősíthető pusztá reprodukciónak vagy netán sajátos „emlékmű-állításnak”, hiszen minden költői szöveg újólagos, főként

¹ FODOR Géza, *Petri György költészete*, Szépirodalmi, Budapest, 1991; KERESZTURY Tibor, *Petri György*, Kalligram, Pozsony, 1998; KERESZTURY Tibor, *Petri György*, Magvető, Budapest, 2015 (második, javított, bővített kiadás); HORVÁTH Kornélia, *Petri György költői nyelvéről. Poétikai monográfia*, Ráció, Budapest, 2012.

(vers)nyelvi-poétikai irányú „játékba hozása” az értelmezés – akár látens, akár explicit – igényével lép fel: egyszerűen szólva a szövegekhez való mindenfajta visszatérés azok potenciálisan újfajta megszólaltatásaként működik.

Egy új monográfia létjogosultságát ugyanakkor az interpretációs szemlélet változása vagy másfélesége indokolhatja a leginkább, amennyiben az képes a vizsgált életmű potenciálisan újfajta megszólaltatására. Ez az igény hívta életre e disszertáció szerzőjének 2012-es, *Petri György költői nyelvéről* című kötetét. A könyv alcímeként szereplő „*Poétikai monográfia*” meghatározás éppen az eltérő értelmezői közelítésmódot volt hivatott jelölni, amennyiben a Petri költészetét tárgyaló két korábbi kötet elsősorban esztétikai beállítódásból, ezen belül egzisztenciál-esztétikai probléma–megközelítésből született (s e közelítésmódot természetesen Keresztury Tibor 2015-ös második Petri-könyve is megőrizte). A 2012-es saját monográfia szemléleti alapja a *versnyelvi-poétikai* közelítésmódban jelölhető meg, ezért kérdésfelvetése részint arra a költői beszédmodalitásra, elsődlegesen pedig arra a *költői-nyelvi artikulációra* és *szövegképző gyakorlatra* irányul, amely meglátásom szerint a Petri-vers karakterét és jelentésképző műveleteit jellemzi. Mindezek a költői nyelvhasználat és szövegteremtés általános, univerzális jegyeinek is tekinthetők, ezért alkalmaztam a monográfia szemléleti irányultságának megjelölésére a „poétikai” jelzőt.

Jelen értekezés azonban e korábbi, 2012-ben megjelentetett kötetemtől több aspektusból is jelentősen eltér. A korábbi monográfiából nem minden fejezetet vett át, s az áttemelt fejezetek mindegyike továbbírás, komoly bővítéseken ment keresztül mind elméleti, mind irodalomtörténeti vonatkozásban. A dolgozat számos új fejezettel gazdagodott a 2012-es könyvhöz képest (ha csak a legszorosabban Petrihez kapcsolódó irodalomtörténeti fejezeteket tekintjük, akkor a versciklust, a Petri-féle szonettvariációkat vagy a Petri-féle versbeszéd egzisztenciális-ontológiai elköteleződését, s egyben a József Attila-i és Pilinszky-féle költői tradícióhoz való viszonyát tárgyaló tanulmányokkal). A szemléletmódot illetően pedig természetesen nem annak megváltozásáról, hanem elmélyítéséről és jóval szélesebb teoretikus alapokra fektetéséről van szó.

Az értekezés elsődlegesen Petri György költészetének *nyelvi-poétikai vizsgálatát* tűzte ki célul, a *Petri-féle beszédmód és versnyelv* jellemző sajátosságait kívánta elemezni és értelmezni. Ezen eljárása során is megkülönböztetett figyelemben részesítette a kritikai recepcióban „Petri-specifikus”-nak is minősíthető ismérveket, így például a *személyesség* jelenlétének és érvényesülésének a szakirodalomban gyakorta kiemelt problematikáját; a „*hiba*” *alkotói problémává* való előléptetését (ami nemcsak a szerző elméleti, illetve interjúbeli megnyilvánulásaiban, hanem verseiben is hangot kap, lásd például *Egy versküldemény mellé* című verset és annak elemzését a disszertációban) mint metapoétikai aktust és eljárást, illetve az *ironia* és az *ironikus versbeszéd* működését (amelyet a kritikai recepció azonban igen kevésbé kapcsol össze a személyesség már említett, kitüntetett problémájával Petrinél). A disszertáció részletesen tárgyalja Petri viszonyát a magyar és világirodalmi szöveg-hagyományhoz, versszövegeinek gazdag intertextuális rétegzettségét és előfeltételezettségét. Foglalkozik a műfajiság kérdéseivel, különös tekintettel a *Magyarország M. számára* című első Petri-kötet világ- és magyar irodalmi műfaji kontextusára, ahol Dante *Vita Nuova*-ja, valamint Szabó Lőrinc *Vers és valósága* felől közelít Petri első kötetéhez. Egy tanulmány erejéig kitér a Petri-líra azon egzisztenciális, s ha kifordítva, ironikusan is, de rejtetten ontológiai elköteleződést mutató vetületére, ami Petrinek elsősorban a József Attila-i és a Pilinszky-költéssel tartott mély kapcsolatában fedezhető fel, s amit talán a Petri által a különböző interjúkban gyakorta hangoztatott önértékelés – miszerint ő „konzervatív”, „tradicionális”, illetve időnként „vaskalapos” módon gondolkodó költő – egyik meghatározó elemének ítélnék.

A disszertáció Petri lírájának sajátos poétikai „arculatát” beható szövegértelmezéseken keresztül vizsgálja, amelyek (lásd a ritmus, a hangkapcsolatok, a rímek elemzését, illetve ezek

szerves kapcsolódását az intertextuális szöveghelyekhez, a mitológiához, a beszédmódhoz, a műfajisághoz vagy a metaforaképzéshez) általánosságban is eredményezhetnek újszerű megoldásokat a versértelmezés terén. Az egyes verselemzések (a dolgozat az alábbi Petri-költeményeket elemzi és értelmezi részletesen: *Egy versküldemény mellé, Már reggel van, Egy őszi levélre, Erotikus, 4. bagatelle, Önarckép 1990*, valamint ritmikai és intertextuális szempontból részletes analízisét nyújtja az 1990-es *Valami ismeretlen* kötet kilenc szonettjének) feltárják a Petri-féle versépítkezés (a szöveghagyományban való tájékozódás, intertextualitás, hangzósság, műfajiság, ironikus beszédmód, filozófiai megalapozottság stb.) precíz kidolgozottságát, átgondoltságát, mindenkori önreflexióját, de elsődlegesen a Petri-vers elköteleződését a „klasszikus”, ha lehet mondani, „univerzális” versalkotási módok és „versgondolkodás” iránt. Mert Petri versei, bármennyire is rendhagyó hangvételű, „nonkomformista” költőről legyen szó – aki az adott politikai időszakban, a Kádár-korszakban egyfajta „esztétikai-poétikai bombaként” hatott (elég csak az *Örökhétfő* kötet cenzurális betiltására gondolnunk) – az európai költészeti hagyomány klasszikus formái és versnyelvi elvárásait, illetve hagyományát tekinti követendőnek, s ezt érvényesíti tulajdon versalkotásmódjában.

2. A kutatás metodológiája

A dolgozat szemléletének és módszertanának megalapozó pillérét képezi a szorosabb értelemben vett *verselméleti kutatás és interpretáció*, amely egyfelől a versforma/műfajforma problematikáját járja körül Petri szonettjei kapcsán, másfelől szinte minden szövegelemzésében meghatározó súlyt helyez a szakirodalomban Petrit illetően talán a legkevésbé vizsgált *vershangzás, vagyis a versritmus, a rímek, az artikulációs metaforák (hangcsoport–ismétlődések), a metrum és versritmus kölcsönviszonylatának, illetve a ritmus konkrét megnyilvánulásainak és ezek értelmezhetőségének kérdéseire*, amelyek a disszertáció szerzőjének meglátása szerint Petri költészetében legalább olyan kitüntetett „helyhez jutnak”, mint az ironia vagy a személyesség elementárisnak ható megnyilvánulásai.

Ezeket a jellegzetes, Petrire nagyon is jellemző nyelvi és poétikai sajátosságokat a dolgozat egyfelől szoros szöveginterpretációkon keresztül mutatja és tárja fel. (Hozzátehető: Petri költészete bármennyire elismert legyen is, a szakirodalmi recepció viszonylag kevés verselemzést szentelt neki.) A szöveginterpretáció hermeneutikai problémája azonban önmagában is igényli újabb perspektívák bevonását a Petri-korpusz elemzésébe. Nem utolsó sorban megköveteli annak a szemléletmódnak és módszertani közelítésnek a reflektálását a disszertáció szerzőjéről, amely a dolgozatban kifejtett vers-, versegyüttes- és verskötet-értelmezések alapját képezi. S noha a disszertáció szerzője bízik abban, hogy maguk az egyes szövegelemzések minden alkalommal feltárják teoretikus és metodológiai alapjaikat (mind a főszövegben, mind pedig a lábjegyzetek révén), egy akadémiai értekezésben szükségesnek látta a maga líra- és verselméleti viszonyulásmódját három külön fejezetben – amelyek a dolgozatban *Exkursusok*ként szerepelnek – előadni és argumentálni.

A recepció megállapításai szerint Petri költői nyelvhasználatát a hétköznapi beszédre, sőt prózára – és részint az írott prózára – orientálódó beszédmód jellemzi. Emellett azonban a kritikai befogadás szövegértelmezései a Petrire sajátosan jellemző nyelvi, versnyelvi, beszédmódbeli, líra- és műfajpoétikai költői eljárásokat és sajátosságokat kevésbé vizsgálják. Ezen eljárások közül kiemelendő a versritmus roppant reflektált, szándékolt „döccenőkkel”, ritmustörésekkel élő, a sokszor prózaszerű szintaxis és a hétköznapi beszédmód által szinte észrevehetetlenné tett „használata”, mely ritmus azonban számos esetben, különösen pedig az utolsó kötet verseiben az egyes költemények végén – rendszerint az utolsó sorban – hirtelen hallhatóvá válik, méghozzá egy olyan, kvázi „visszanyert” tökéletes ritmikai formában, amely

legtöbbször nem is a nyugat-európai időmértékes megoldásokat követi, hanem inkább az antik eposzok és versek megoldásait (daktilikus zárlat, anapesztus a halotti versben, adóniszi kólon stb.) idézi. Mindez erőteljes feszültséget hoz létre a már említett, a versek végén a versritmusban érvényesülő klasszicizáló ritmikai megoldásokkal, de ugyanígy a szövegek zárlatánál gyakorta érvényesülő patetikus megszólalásmóddal szemben is. E *pátosz* Petri első kötetét (*Magyarázatok M. számára*) több lírai darabban az egész versszövegre kiterjedően jellemzi (l. például *Zátony*, *Levegő*, *Csak egy személy* stb.), de a későbbi kötetekben, még a legdurvább hangvételi *Örökhétfő*ben sem szűnik meg, legfeljebb egyes versekből eltűnik, míg másoknak a „végére” szorul.

Mindezekből következően Petri költészetének versnyelvi-poétikai vonásai számos esetben leírhatók olyan, a ritmust és annak értelemképző szerepét, a hangkapcsolatok és szótövek nyelvi-etimológiai figurációját, a lírai beszédmód és beszélő sajátosságait elemző teóriák (és gyakorlati példatárak) meglátásaival, amelyek szép számmal képviseltetik magukat úgy a magyar verselméleti tradícióban, mint költőink ilyen vonatkozású írásaiban (Csokonaitól Petriig vagy Tóth Krisztináig), mind pedig a nemzetközi ritmuskutatás – minden esetben különböző teóriákat kifejtő, ám a jelzett kérdésben igencsak hasonló tendenciát mutató – olyan meghatározó irányvonalában, melyet mások mellett példaként Ju. Tinyanov, I. A. Richards, É. Benveniste, J. Faryno, Ju. Lotman vagy H. Meschonnic képvisel. E szerzők meglátásaiban az a közös, hogy a versritmust értelemképző, vagyis *szemantikai erejű nyelvi működésmódnak* tartják, amely ritmus természetszerűleg csak a versben nyilvánul meg, ám ott képes a szó, a mondás, a jelentés megelőlegezésére, átalakítására, felülírására, deformálására vagy újraalkotására.

Az értekezés ezek nyomán a versdallam és a versritmus kiemelt, jelentésképző vagy jelentésmódosító szerepének kutatására is irányul. E közelítésmód azért lehet legalábbis részlegesen újszerű, mert Petri lírájának hangzósságát, rímelését, verstani technikáját és megoldásait a szakirodalom eddig igen kevésbé vizsgálta (eltekintve Várady Szabolcs tanulmányától).² Az *I. Exkurzus* ugyanakkor arról is bizonyosságot kíván adni, hogy a XVIII. század végétől a magyar költők sora számára a hangzás, a dallam, az értelem és a vers összefüggése olyannyira fontosnak bizonyult, hogy erről elméleti igényű szövegeket is írtak, s ezeket publikálták is. Innen nézve a hangzóssági-zenei-verstani aspektus involválja, sőt létrehívja a verselmélet-történeti megközelítést.

Ez a belátás képezi a *II. Exkurzus (A ritmus XX. századi elméleteiről)* alapját is. A disszertáció szerzője számos magyar, angol, orosz, olasz, spanyol és francia nyelvű verstani munka, illetve verselméleti írás két és fél évtizedes tanulmányozása nyomán arra a következtetésre jutott, hogy a versritmus potenciális interpretáció-képző mozzanatait nem csupán az egyes nyelvek eltérő hangtani szerkezete, vagy az adott nyelv irodalmának ritmikai tradíciója, illetve konvencióiból fakadó, más nyelvekkel szembeni nyilvánvaló különbségei határozzák meg, hanem hogy a minden nyelvben eltérő módon érvényesülő *a ritmust nemcsak mint alapvető és megkerülhetetlen* – lásd a sorképzés elengedhetetlen mozzanatát (Tinyanov, Kecskés stb.) – *versképző*, hanem *interpretációs tényezőként* is (f)el kell ismernünk. Ezért mutatkozott szükségesnek azon XX. századi nemzetközi ritmuselméletek áttekintése (elsősorban Ju. Tinyanov, I. A. Richards, H. Meschonnic és É. Benveniste e vonatkozású munkáinak vizsgálata), amelyek *a ritmust nem mint alapvetően aszemantikus*, tehát a szó- és mondatjelentéshez „közzel nem bíró” jelenséget elemzik (ahogyan azt például a XX. századi strukturalista közelítésmód a retorika történetében régóta meglévő hagyományvonalra, a Quintilianus és Cicero, majd a XIX. századi Fontanier, végül a XX. századi nagyhatású liége-i η-csoport munkásságára támaszkodva teszi), hanem annak valamilyen módon szemantika-

² Vö. VÁRADY Szabolcs, *Zene és zenétlenség Petri György költészetében = Az Örökhétfőtől A napsütötte sávig. Tanulmányok Petri György költészetéről*, Krónika Nova, Budapest, 2004, 8-18.

létesítő, jelentésképző funkciót tulajdonítanak. Talán elégséges itt Meschonnic híres kijelentésére utalni: „Un rythme est un sense.”³

Mindezek alapján a disszertáció szerzője az alábbi, egyszerűen formalizálható felismerésre jutott: ahol a versritmusban „törés” vagy eltérés tapasztalható, ott rendszerint történik valamilyen megbicsaklás, „kitérés” a versszöveg „értelmeként” értett szemantikában is. S természetesen ez elsősorban és különösen érvényes a metrikailag szorosan rendezett versekre, hiszen minél feszesebb a metrikai struktúra, annál feltűnőbbek a tőle tapasztalható egyes eltérések. Ezt a tapasztalatomat már a PhD-disszertációm (2000) verselemzéseim során is alkalmaztam,⁴ de elméletileg konzekvensen a 2006-os *A versről* című könyvemben, annak is *A versértelmezés ritmikai aspektusáról* című fejezetében bontottam ki.⁵ S hozzátehetem: ezen elgondolásomat a jelen akadémiai disszertáció minden egyes Petri-elemzésénél tudtam alkalmazni. Ezért talán megkockáztatható az az állítás, hogy a disszertáció mind magyar, mind pedig nemzetközi irodalomtudományi vonatkozásban újfajta ritmusértelmezést tár fel és működtet.

3. A disszertáció témakörei: a Petri költészete által előhívott poétikai kérdések

a/ Petri költészetszemlélete

Petri önértelmező nyilatkozatai a szerző esszéiben, egyéb prózai írásaiban, leginkább pedig interjúiban láttak napvilágot. Ezek az írások vagy nyilatkozatok általában igen rövidek, de minden esetben nagy rá- és éleslátásról tesznek bizonyosságot. Kiemelendő itt a kései *Nomen est omen*⁶ című szövege, amely alcímében a líra sokat ígérő „általános elméletét” kínálja az olvasónak. S bármennyire is rövid az írás, Petri a líra három legmeghatározóbb aspektusát ragadja meg benne: 1. *A lírai „én” természetének* kérdését (meglepő összhangzásban az általam a *III. Exkursusban* fejtegetett lehetőségekkel), 2. *A líra „univerzálé”-orientáltságát*, amely alapvetően megkülönbözteti úgy az epikától, mint a drámától, s végül 3. *a nyelv elsődlegességét minden lírai szöveg kapcsán*. S habár ez utóbbi kitétel a nemzetközi irodalomtudomány nyelvi fordulata után született teoretikus írások felől nézve talán fölösleges ismétlésnek hathat, kiemelném *Petri meglátásának líraelméleti újszerűségét*. Petri ugyanis arra világít rá az általa hangoztatott „univerzálé-kritériummal” egyetemben, hogy a nyelv, pontosabban a „nyelvi megelőzöttség” *a lírában sokkal inkább, vagy jóval transzparensabb módon érvényesül, mint az epikában vagy a drámában*, amelyek műfajai szinte mindig egy történet elmondásának igényével lépnek fel (akkor is, ha ez a történet „csökevényes” vagy éppen „nulla-fokú”). A lírai versnek a történetképzés nem kötelező feladata, ott a nyelv és persze a személyesség sokkal mélyebb, elementáris „regiszterei”, a ritmus, a zeneiség, a hangkapcsolatok lépnek működésbe. S ezek akkor is működnek, s befogadói jelentésképzési mechanizmusokat indíthatnak el, ha a vers adott esetben egy (mini)narratívát mond el.

Petri költészetszemlélete kapcsán még három aspektust emelnék ki mint irodalom-, illetve líraelméleti perspektívából nézve fontosat. Az első *a művészet ideológiaként való felfogásának elutasítása* Petri részéről. Ez azért tűnik kiemelő ténynek, mert ismerjük Petri liberális politikai elkötelezettségét, amelynek az adott korban megvolt, és akár minden korban megvan az alapja. Mindazonáltal jól mutatja azt is, hogy Petri nem „keverte össze” politikai és

³ MESCHONNIC, Henri, Gallimard, Paris, 1970, 73-74.

⁴ Vö. HORVÁTH Kornélia, *Tűhegyen. Versértelmezések a későmodernség magyar lírája köréből*, Krónika Nova, Budapest, 2000.

⁵ Vö. HORVÁTH Kornélia, *A versértelmezés ritmikai aspektusáról* = Uő, *A versről*, Kijárat, Budapest, 2006, 11-45. (Ez a könyvem képezte a 2009-ben lezajlott habilitációm tudományos anyagát.)

⁶ PETRI György, *Nomen est omen. A líra általános elméletéről* = PETRI György *Munkái IV. Próza, dráma, vers, naplók és egyébek*, szerk. RÉZ Pál, LAKATOS András, VÁRADY Szabolcs, Magvető, Budapest, 2007, 227-236.

líraelméleti nézeteit: személyes állásfoglalásaiban és megnyilvánulásaiban „politikus” volt – nem a szó mai, „profi” politikusi, hanem a társadalmi felelősségvállalás és elkötelezettség értelmében –, és néha lírájában is. Csak éppen világos különbséget tett a politika mint a biográfiai költő „hitvallása” vagy elköteleződése és mint a vers potenciális témája között. Megfogalmazása szerint nyilvánvaló, hogy a politika *csak egy* azon témák (lásd „univerzálé-kritériumok”, mint például szerelem, halál stb.) közül, amelyekről a vers szólhat. Hozzátehetjük, hogy a vers témája pedig, mint az a korábbiakban mondottakból is kitűnik, távolról sem azonos magával a verssel. A másik, ezzel szoros összefüggésben lévő Petri-féle meglátás *a költészetnek mint elementáris emberi igénynek*, mint antropológiai szükségletnek a felismerése: „A költészetet nélkülözhetetlen luxusnak tartom. Nélkülözhetetlennek, mert folyvást tapasztalom, hogy minden siránkozás ellenére eleven igény van a költészet iránt. Luxusnak azért, mert nem tudnám megmondani, hogy milyen természetű az a szükséglet, amit a költők elégitenek ki.”⁷ S harmadikként Petrinek a költői forma iránti elköteleződését hangsúlyozom: *a forma iránti elkötelezettség* egyfelől a költészet *univerzális* karakterének felismeréséről tanúskodik, másfelől *egzisztenciális* horderejének – nem külsődleges megnyilatkozásokban vagy politikai állásfoglalásokban megmutatkozó, hanem –, „vállalásának” megnyilvánítójaként. Ez a „vállalás”, ha egyáltalán nevezhetjük így, azonban semmiképp nem valamiféle „társadalmi Messiás” értelemben artikulálható (Petritől minden messianisztikus gondolat meglehetősen távol áll mind személyét illetően /lásd a szerző esszéit/, mind pedig a versekből kiolvasható módon), hanem az „én”, aki „univerzalitása” *folytán az általában vett „egyén”* vagy inkább „személy” *lehetőségének, felelősségének* (lásd példaként a *Sára*-verseket) és *kiszolgáltatottságának a példája, mindenkor jelenlevő kérdéseként nyilvánul meg*: éppen ebben áll Petri lírájának egyszerre *személyes, egzisztenciális, s egyben univerzális* karaktere. Meglátásom szerint *ez szorosan összefügg Petrinek a forma fontosságáról tett megjegyzéseivel*, amelyek természetesen nem egy „önértékű”, klasszikus szabályokat betartó, vagy ha tetszik, „strukturalista” forma mellett érvelnek, hanem éppen a költészet univerzális meghatározottságaként érzékelhető, a formát még a látszólagos „forma-nélküliségben” (l. szabadvers) sem elhagyhatónak tekintő, hanem a szakmaiság egzisztenciális felelősség–vállalásának súlyát megnyilvánító versnyelvi és „versszövegi” megnyilatkozás követelményét értik alatta.

b/ Petri és a magyar líratörténeti tradíció

Az *Exkurzusok* közül az első – *Magyar költők ritmus, hangzás és értelem összefüggéséről (Csokonaitól Petriig)* – megnyitja azt a kikerülhetetlen magyar irodalomtörténeti távlatot, amelybe Petri költészete feltétel nélkül behelyezendő. Ide kapcsolódik a dolgozatnak az *Amíg lehet* című kötetet elemző 3. fejezete is, amely éppen a magyar költészet történetében „klasszikusnak” mondható XIX. századi hagyományoknak minden korábbinál erőteljesebb érvényesülését konstatálja az utolsó Petri –kötet vizsgálata során. E lírai tradíció érvényesülése furcsamód nem zárja ki és nem is érvényteleníti Petri megszokott ironikus, sem pedig „személyes–univerzális” lírai megszólalásmódját. E magyar költészettörténeti tradíció egyfelől ott rezonál a különféle szófordulatokban és –szerkezetekben (ahogyan Petrinél többé vagy kevésbé mindig így történt, még talán az *Örökhétfő* kötet verseiben is), másfelől különösképpen felerősödik a verseket néha artistikusan (lásd a jelzett kötet két szonettjének tökéletes petrarcai kivitelezését), többnyire azonban csak a verszárlatokban, a ritmikailag, sőt metrikailag klasszifikáló költemény-befejezésekben, amelyek megsokasodnak az utolsó verseskötetben.

Mindez nagyban összefügg a Petri-költészet másik két, meghatározóként emlegetett karakterisztikumával, a *narrativitással* és a *magyarázat* „műfajával”. A narrativitás kapcsán

⁷ PETRI György, „Költő vagyok – mit érdekelne engem a költészet maga?” (József Attila) = PETRI György *Munkái IV. Próza, dráma, vers, naplók és egyébek, i. m.*, 142.

kijelenthető, hogy Petri lírájában igen gyakoriak a mini- vagy akár makronarratívák (csak néhány kiragadott példa: *Történet és elmélkedés*, *A felismerés fokozatai*, a *Szükségmegoldás*, *A hagyma szől* vagy *A megváltás hátulütői* a második, 1974-es kötetből; *A kukkoló éji dala* vagy a *Sári, ne vigyorogj rajtam* az 1981-es *Örökhétfő*ből vagy éppen az *Alighanem* az 1989-ben zárult *Valahol megvan* kötetből), de az is, hogy ezek száma az utolsó kötetekben határozottan lecsökken (a *Sárban* jószerivel egyetlen „történetmondó” verset sem találhatunk, s az utolsó *Amíg lehet*ben is csak keveset, mint amilyen például az *Így kezdődött* szonett vagy az *Álom* című rövid szöveg). A „magyarázat” pedig mint sajátos lírai műfaj (?) voltaképpen Petri találmánya: azé a Petrié, aki filozófiát hallgatott az egyetemen, s azután sem tudott lemondani a bölcséleti megértés igényéről, ami az első, *Magyarázatok M. számára* című 1971-es kötetétől kezdve meghatározta költészete intencióját és irányultságát.

c/ Személyesség és ironia: Petri költészettörténeti elhelyezhetősége

Margócsy István még 1992-ben azt írta, hogy az ironia egyéni, Petri-féle „módszertana” jelöli majd ki a költő helyét a XX. századi magyar irodalom történetében,⁸ mely alakzat(?)/trópus(?)/beszédmód(?) – ez Petri egyik feljegyzései alapján is állítható – szoros kapcsolatot tart a szerző kérdező – megfigyelő – magyarázó attitűdjével. S az sem tűnik jelentéktelen mozzanatnak, hogy az iróniát egy írásában Petri különösmód a szeretet felől (is) értelmezi: e kérdéskörrel a dolgozat részletesebben a 4. *Bagatelle*, az *Önarckép 1990* és az *Erotikus* című versek elemzése során foglalkozik.⁹

A disszertáció részletesen elemzi a Petri-féle *személyesség* kérdését, amely talán a leggyakrabban előbukkanó problémakör a szakirodalomban. Ez a kérdés a legszorosabb összefüggésben áll a lírai beszélő témájával és az azt tárgyaló elméletekkel, köztük nem utolsósorban Petri tulajdon líraelméleti meglátásaival. Ez a személyesség, ami miatt a költő csaknem minden kritikusa egy korszak-, illetve paradigmahatáron szituálja Petrit (jelesül a későmodernség és a posztmodern határán) egy igencsak sajátos, rendkívül erőteljes egyéni megszólalásmódban érhető tetten, melynek szinte minden esetben határozottan egzisztenciális töltete van. Ez a típusú, a hangvételnél és a beszédmódban érvényesülő személyesség a magyar líra történetében talán csak Petőfiéhez és József Attiláéhoz hasonlítható (meg persze Adyéhoz, aki azonban túlságosan modorosnak hat az említett szerzők, valamint Petri versbeszédéhez képest). Ugyanakkor ez a személyesség, ami a befogadót gyakorta arra készíti, hogy a versben megszólaló „én”-t a költő empirikus-biográfiai személyével közvetlenül azonosítsa – csakúgy, mint Petőfi és József Attila esetében – nagyon is általános, ha tetszik, *univerzális* problémákat szóltat meg a látszólag teljesen privát, egyéni hétköznapi események és témák ürügyén, vagyis a költészet univerzális, ha tetszik, *személytelen* törvényeinek „engedelmeskedik”. E kettősség felismerését igen jól „közvetíti” az 1993-as *Sár* kötet *Göröngy* című versének középső szakasza – amelynek metapoétikai szerepét a versszak zárójelbe tétele egyértelműen tudunkra adja –, s amely mértani pontossággal a feléig (az első nyolc sorig) az „életbeli”, az empirikus költőről beszél, míg a szakasz másik nyolc sorában a *biográfiai én* és a *versben megszólaló én* közötti differenciát elemzi.

(Nem akarok jobbnak látszani,

⁸ MARGÓCSY István, *Petri György: Összegyűjtött versek* (1991) = Uő, „Nagyon komoly játékok”, Pesti Szalon, Budapest, 1995, 164.

⁹ Vö. „Az ironikus beállítottság alapvetően egy kérdező viszony a világhoz. [...] Az ironikus ember folyton kérdéseket tesz föl [...]”

Végül, de nem utolsósorban az iróniából sosem hiányozhat a szeretet. Tudom, hogy ez igen problematikus – mivel nehezen definiálható – kategória, de kétségtelenül tudjuk, hogy létezik. PETRI György, *Ironia és melankólia* = *PETRI György Munkái IV., Próza, dráma, vers, naplók és egyébek, i. m.*, 195–196.

mint amilyen vagyok. De rosszabbnak sem.
 Igyekszem pontos lenni.
 Bizonyos dolgokhoz viszont
 egyszerűen (?) nincs érzékem.
 Ezek a dolgok – sajnos vagy sem –
 elég sokan vannak.
 Beszélik, hogy sokszor »kiadom magam«.
 Pedig az egész, amit csinállok,
 nem valami jajde személyes.
 Ellenkezőleg: a legszemélytelenebb,
 legmindközösebb,
 mint az emésztés,
 mint az endokrin funkciók.
 Csak úgy látszik, ezt olyan zsenáns
 tudomásul venni. Bár tudnám: miért?)

S Petri ezt prózai megnyilvánulásaiban is világosan megfogalmazza, például „a líra általános elméletéről” írt rövid, ám annál megvilágítóbb összefoglalójában, ahol a költészet leglényegét – még annak nyelvi meghatározottságát is megelőzően – annak és témáinak univerzalitásában jelöli meg, s magát a költői beszéd irányultságát is az univerzum felé fordulásban látja: „[...] a lírai költészet egyedüli kiváltsága, hogy univerzálékat tegyen tárgyává, teszem azt: szabadság, szerelem, természet, élet, halál, boldogság, boldogtalanság. Ezeket nevezném én az élet »építőkockáinak«, vállalva az építőkocka kifejezéssel a művészet játék mivoltára való utalást is.”¹⁰ Valamint interjúiban is többször beszél az életrajziként értett személyesség és a versbeli megszólaló különbségéről: „Az én verseim általában nagyon személyesnek és biografikusnak hatnak, holott inkább arról van szó, hogy én kitalálok egy személyt, valamiféle regényhőst, és ahelyett beszélek. Egyáltalán nem tartozom az úgynevezett élmény-költők közé, az életemnek nagyon fontos eseményei és korszakai vannak [...], amiről gyakorlatilag semmit sem írtam [...] Nem arról van szó, hogy nem lehetett volna írni erről. Egyszerűen nem érett be verssé.”¹¹

d/ A lírai beszélő és beszédmód kérdése

Minden líraértelmező tudományos monográfia számára megkerülhetetlen feladatot jelent a lírai én vagy beszélő (*hang, self* stb.) problémájával való számvetés, illetve a kérdésre való válaszadás lehetőségének és mibenlétének mérlegelése. Hozzátehető: *Petri költészete kapcsán ez a kérdésvetés az általános teoretikus elvárásokon túl is különösen adekvátnak tűnik*, tekintve a szerzőnek a recepcióban rendre hangsúlyozott erőteljes „személyességét”, amely minden versmegnyilatkozását jellemzi, s amelynek kapcsán a hazai szakirodalom szinte egyöntetűen – és jogosan – a(z) amúgy a magyar irodalmi viszonylatok között több ponton talán kétségesnek tűnő posztmodern korszakküszöbön innen szituálja a szerzőt. Szükségesnek találtam, hogy ezt a kérdést a *III. Exkúrsusban* a legmarkánsabbnak nevezhető külföldi (l. Jakobson, Faryno, Lotman, Hugo Friedrich, Käte Hamburger, Paul de Man) és magyar lírakutatók (Németh G. Béla, Bécsy Ágnes, Angyalosi Gergely, Kulcsár Szabó Ernő, Bókay Antal, Kulcsár-Szabó Zoltán) tudományos szövegei alapján részletesen elemezzem, s magam is törekedtem egy saját válasz megformálására, nem utolsósorban J. Hillis Miller, Paul Ricœur, Jonathan Culler, Émile Benveniste és természetesen minden már említett (és nem említett)

¹⁰ PETRI György, *Nomen est omen. A líra általános elmélete, i. m.*, 235.

¹¹ PETRI György, *Szállóigévé lenni, az a legjobb dolog*. Kérdező: PARTI NAGY Lajos = PETRI György *Munkái III., Összegyűjtött interjúk*, szerk. RÉZ Pál, LAKATOS András, VÁRADY Szabolcs, Magvető, Budapest, 2005, 229.

irodalomtudós gondolatai nyomán. Ennek a kutatásnak és válaszadási kísérletnek az eredménye olvasható a *III. Exkurzusban*, mely *A lírai beszélő kérdéséről (Én, hang, arc, szelf, szubjektum)* címet viseli. E fejezet konklúziója, bármennyire általános is legyen, igencsak vonatkoztathatónak látszik a Petri-költészet egészének igényére: „Amennyiben pedig a benveniste-i szubjektum nyelvi-temporális meghatározottságát »keresztüljuttatjuk« a szövegi transzformáción, a szó írásos transzfigurációján, azt láthatjuk, hogy a szövegbeli »én« aktuális, egyben »örök« jeleneként immár nem a megnyilatkozás eseményeként értett diszkurzus temporalitása, hanem az írásaktus jelene lép elő. Egybehangzóan Culler azon megállapításával, mely szerint az aposztrophé »időtlen jelene« valójában az »írás temporalitásaként« [...] válik értelmezhetővé.”¹² Mindezek nyomán megfogalmazható, hogy a lírai vers vizsgálata során legalábbis három én-formát vagy három „én”-ként ható formát avagy megjelenésmódot szükséges megkülönböztetnünk: elsőként azt az „én”-t, akiről – ha nem éppen „ő”-ként van megjelölve a szövegben – a vers „beszél”, vagyis aki a versbeszéd „tárgyát” jelenti. Talán némiképp elavult fogalomhasználattal őt nevezhetnénk „lírai hősnek”. A második az az „én” vagy lírai hang lehet, aki beszél a versben: ezt a „formációt” szoktuk a „lírai beszélő”, „lírai alany” vagy „lírai én” megjelölésekkel illetni. De talán egyfajta „én”-ként értelmezhetjük azt a típusú „személyességet” is, amely egy sajátos megszólalásként, *metafora-*, *szövegtévképzési és írásmódként* artikulálódik a szerző szövegeiben, s amelynek következtében erős bizonyossággal fel tudunk ismerni egy Kosztolányi-, József Attila-, Pilinszky- vagy éppen Petri-féle költői-lírai megszólalás- és írásmódot.

e/ Versciklus és kötetkompozíció

Végül a kompozíció, és azon belül a kötetszerkesztés kérdésére térve, ami Petri számára olyan tekintetben is igencsak fontosnak bizonyult, hogy tulajdon életművét a *reggel* témakörének reddíciós alakzatával „keretezte be” és belülről is többszörösen rendezte, a dolgozat 4. fejezete a versciklus és verskötet sajátos jelentésképzési potenciáljának feltérképezésére vállalkozik általában, külön tekintettel Petri életművének eme vonatkozására. Mint ismert, a magyar irodalomtudomány és irodalomtörténetírás az utóbbi néhány évtizedben sokat foglalkozott a novellaciklus műfajértékű karakterének feltárásával (a teljesség igénye nélkül Eisemann György, Szilágyi Zsófia, Mekis D. János és Finta Gábor ilyen tárgyú tanulmányai említhetők itt), a versciklus és verskötet általános, elméleti, történeti és műfajpoétikai jelentőségének kérdésköre azonban viszonylag csekély megvilágítást kapott (talán leginkább Szabó Lőrinc kötetei kapcsán, elsősorban Kabdebó Lóránt és Kulcsár-Szabó Zoltán írásaiban). A dolgozat eme fejezetében kifejtett gondolatmenet a költészet Culler-féle kettős, egyfelől aposztrophikus, másfelől narratív erejének meglátására támaszkodik kiindulópontként, megállapítva, hogy Culler a lírai költészet távolról sem szükségszerű jellemzőjének tekinti a narrativitást, s ebből következően a líra alapvető, „arculatadó” tendenciáját az aposztrophikus erővel azonosítja. Hozzátehetjük: mintegy „egyetértésben” Frye „kihallgatott beszéd” meghatározásával, vagy éppen Petri okfejtésével, amely szerint „A költő nyilvánvalóan nem egy komornyikhoz vagy lakájhoz beszél. Két eset lehetséges. Vagy az univerzumhoz folyamodik, vagy magányosan motyog hónapos szobájában. Vagyis egyedül van, csak úgy tesz, mintha beszélne valakihez. Ez a líra igen fontos aspektusa.”¹³ Mindezek mellett a fejezet kitér a líra „monologikusságára” vonatkozó bahtyini tétel differenciált interpretációjának szükségességére, rámutatva, hogy itt a Bahtyinnál eleve dialogikus természetű szó kétféle, eltérő – lírai és regényi – megjelenítéséről, ábrázolásmódjáról van szó.

Másodikként szükségképpen vetődik fel az aposztrophé által „irányított” műnem, a líra és a verses vs. prózai forma közötti kapcsolatra vonatkozó kérdés, tekintve azt a tényt, hogy a

¹² CULLER, Jonathan, *Aposztrophé*, ford. SZÉLES Csongor, Helikon, 2000/3, 383.

¹³ PETRI György, *Nomen est omen. A líra általános elméletéről*, i. m., 234–236.

lírának mondott/tartott művek igen magas arányban verses formában íródtak. (Sokkal jelentősebb az eltérés a „másik oldalról”, vagyis az epika, a narratíva felől: elegendő itt utalásként az eposz, a verses regény vagy az elbeszélő költemény műfaját említeni.) Versforma és líra kapcsolata olyannyira szoros, hogy a *vers* szó a laikus befogadói tudatban mindkét jelentést, avagy „besorolási kategóriát” egyszerre aktivizálja, vagyis a befogadó gyakran hajlamos egyenlőségjelet tenni a vers mint forma és a líra mint műnem, illetve sajátos beszédmegnyilvánulás között. Gondolatmenetünk épp ezért tért ki Tinyanov viszonylag korai – az 1920-as években íródott, de csak 1965-ben megjelent – *A versnyelv problémája* című könyvére (mely egy részletében bő tizenöt évvel később magyar nyelven is napvilágot látott),¹⁴ annak is két igencsak megvilágító alapvetésére, melyek szerint a/ a verssor a versritmus, s ebből következően a verses forma alapvető egysége; b/ a verssor a „gondolatközlést”, azaz a „narratívát” hordozó, a szójelentésekből és az ezeket összefűző grammatikai-mondattani viszonyokon alapuló szintaxissal áll folytonos küzdelemben, s mi több, rendre maga alá is gyúri, illetve „deformálja” azt. A tinyanovi okfejtés ezért amellett érvel, hogy a versritmus minden esetben fölébe kerekedik a szintaxisnak, vagyis – tehetjük hozzá – eszerint a szintaxis által hordozott potenciális narratívának is.

Amennyiben elfogadjuk ezt a tinyanovi meglátást, meg kell állapítanunk, hogy a narrativitás a versritmus felől nézve nem/sem lehet lényeges ismérve egy versszövegnek. Felteendő ugyanakkor a kérdés: vajon a versritmus maga képes-e a „lerombolt” történet helyébe egy új, a ritmus által megképzett „narratívát” állítani? Számos vers, versciklus és verskötet elemzése nyomán arra a következtetésre jutottam, hogy az egyes „ritmustörések”, adott esetben anaklázisok vagy ritmikailag „deviáns” verssorok önmagukban nem képesek történetalkotásra, annál inkább a versből esetlegesen kiolvasható (mini)narratíva kibillentésére. Másfelől azonban az olyan kötött versforma-szerkezetek, mint például a szonett, elsősorban inkább látszanak felkínálni a történetmondás lehetőségét. Az általam megvizsgált szonettek (elsősorban Dante, Petrarca, Shakespeare, Baudelaire és Petri e műfajformában írt versei) azonban kevéssé erősítik meg ezt a feltevést: ha módot is nyújtanak egy minimális történet megalkotására, inkább csak az elképzelt történet egy szegmensének, egy pillanatának rögzítőiként hatnak. A történetalkotás lehetősége itt egyértelműen az olvasó imaginárius potenciáljától függ, nem pedig a szövegben közöltekben rejlik vagy nyugszik.

A fejezet harmadik és legfontosabb kérdésfelvetése a narratívaképzés és a versciklus, illetve verseskötet sajátos műfaji–szerkezeti konstellációjának összefüggésére irányul. Eddigi okfejtésünk nyomán a lírai (vers)szöveg narratívaként való befogadása, olvashatósága másodlagos, sőt esetleges, azaz semmiképp sem törvényszerű. Ez az állítás ellenben megkérdőjelezhetőnek tűnhet egy olyan kompozicionális egység felől, mint amilyen a versciklus, illetve a verseskötet. E ponton vált érdekessé megvizsgálni néhány, a világ- és a magyar irodalomból kiragadott, ám prominens versciklust vagy verseskötetet. A fejezet itt más szerzők mellett Dante, Petrarca, Balassi, Kisfaludy Sándor, Petőfi, Ady, Babits, Kosztolányi, majd Radnóti és Szabó Lőrinc, illetve Nemes Nagy Ágnes, Pilinszky János és Weöres Sándor köteteinek némelyikét veszi sorra, mint amely kompozíciókban egy narratíva-teremtő igény kimutathatónak tűnik vagy tűnhet. Mégis arra a megoldásra kellett jutnunk, hogy ez a narratíva vagy egy külső, ugyanakkor a versszövegekben kevéssé árnyalt referenciára, a szerzői biográfiára utal (persze az egyes említett szerzőknél igen változó mértékben), ami rögtön el is távolítja ezt a potenciálisan – de mindig csak igen részlegesen – rekonstruálható narratívát maguktól a versszövegektől, vagy pedig egyáltalán nem is képződik meg, mert sokkal inkább újfajta költői megszólalásmódot kíván demonstrálni. A kettő egyensúlya irodalomtörténeti korszakokként változik, de minden említett versciklusra és –kötetre vonatkozóan elmondható:

¹⁴ТЫНЯНОВ, Юрий, *Проблема стихотворного языка = Проблема стихотворного языка. Статьи, Советский писатель, Москва, 1965.*; TINYANOV, Jurij, *A versnyelv problémája = Uő, Az irodalmi tény, ford. SOPRONI András, Gondolat, Budapest, 1981, 5–39.*

a narratívateremtés strukturális intenciója másodlagos, pontosabban sokkal inkább az egyéni költői habitusra és megszólalásmódra hívja fel a figyelmet.

Külön érdekes e tekintetben Petri eljárás módja, hiszen a versciklus- és kötetszerzés az *Örökhétfő* cenzurális kudarcától kezdve nála végképp nem funkcionál önálló narratívaalkotó erőként. Jól megfigyelhető, hogy ettől fogva Petri kötetei aligha képeznek valamely „egységes” narratívát – talán az *Amíg lehet* kivételével, ám ott is legfeljebb a biográfiai „áthangoltság” és ismeretek miatt beszélhetünk egy sajátos idő- és halálélményről, ám ez esetben sem valamiféle „történetről”. Ugyanakkor feltűnő, hogy az *Örökhétfőtől* fogva a *Petri-kötetek nem tagolódnak versciklusokra*, még a tematikus-életrajzi narratívában egyébként nagyon is értelmezhető utolsó kötetben sem. Vagyis Petri mintha visszalépne az első két kötetének egyes verseiben tapasztalható narratív tendenciától,¹⁵ s egyszersmind az ugyanezen kötetek ciklusos szerkezetéből kibontható narratív típusú lét- és költészetszemlélet érvényesítésétől, illetve attól a – tegyük hozzá, Petrinél csaknem az első kötetből kezdve megkérdőjelezett – gondolattól, hogy egy egységes narratívába foglalható világ- és énszemléleti mód még egyáltalán működtethető és hihető. A ciklusos/ciklikus szemlélettől és formaképzéstől való megválás tematikusan — Szmirnovval szólva — a választás lehetetlenségének és a történelem semmisségének tudatához vezet,¹⁶ s ez a fajta világnézeti „pesszimizmus” Petri költészetéről éppen az *Örökhétfőtől* kezdve mondható el bizonyos jogosultsággal.

II. A disszertáció tudományos eredményei

1. A Petri-líra vonatkozásában:

- a/ A disszertáció új megközelítésből, versnyelvi–poétikai aspektusból elemzi a Petri-életművet, ezáltal új perspektívába helyezi azt.
- b/ Számos Petri-vers eredeti értelmezését nyújtja.
- c/ Az életművet széles magyar és világirodalmi kontextusban vizsgálja, részletesen tárgyalva annak intertextuális és hatástörténeti kapcsolatait.
- d/ A személyesség és az irónia Petri kapcsán a szakirodalomban kitüntetett, ám rendszerint szeparált módon elemzett témáját egymással szoros összefüggésben vizsgálja, s értelmezésmódjának hazai és nemzetközi teoretikus alapjait is kifejti.
- e/ Külön hangsúlyt fektet Petri költészetelméleti meglátásaira, utolsó kötetének poétikai sajátosságaira, valamint lírája egzisztenciál–ontológiai elköteleződésének feltárására.

2. Általános líra- és verselméleti meglátások:

- a/ Újdonságnak minősíthető a versritmus működésének szemantikai interpretációja, valamint a hangzáselemek, az artikulált hangkapcsolatok potenciális értelemképző lehetőségeinek feltárása az egyes versszövegek értelmezése során. Az értekezés mindennek nemzetközi irodalom-, illetve verselméleti háttérét is részletesen bemutatja, miközben a szövegelemzésekben e teoretikus alapok nyomán nemzetközi viszonylatban is újnak mondható versszöveg-értelmezési stratégiákat valósít meg.
- b/Az értekezés részletes áttekintést és értelmezést ad magyar költők meglátásairól a ritmus, zeneiség és „versételem” közötti összefüggésekről, Csokonaitól Petriig.

¹⁵ Margócsy István például a narrativitást evidens módon feltételező „körülíró magyarázatban” vélte megragadni a Petri-szövegek mindenkor közös attitűdjét Petri 1991-es *Összegyűjtött verseiről* írt tanulmányában. MARGÓCSY István, *i. m.*, 160.

¹⁶ P. SZMIRNOV, Igor, *A rövidség értelme*, ford. SZITÁR Katalin = *A regény és a trópusok*, szerk. KOVÁCS Árpád, Argumentum, Budapest, 2007, 417-425.

c/ A dolgozat számos külföldi és hazai elméletíró, illetve elemző munkájának értelmezése nyomán behatóan vizsgálja a lírai én (beszélő, arc, szelf, szubjektum stb.) irodalomelméleti problémáját, és saját választ is alkot a felvetett problematikára.

d/ Az értekezés részletesen elemzi és mérlegeli a versciklus és verskötet kompozicionális és poétikai szerepét Petri és más költők ouvre-je kapcsán.

Összegezve:

Az értekezés a Petri-életművet új megközelítésből, szoros (vers)nyelvi–poétikai szöveginterpretációkon keresztül vizsgálja; annak a lírai szöveghagyományba való beágyazottságát részletes verselemzésekben, egyszersmind hermeneutikai megközelítésben taglalja, s teoretikus szempontból sokrétűen megalapozott értelmezői képet alkot az életműről. Másfelől önálló, újszerű elméleti versinterpretációs stratégiát valósít meg, miközben behatóan számot vet e stratégia szerteágazó teoretikus, tudománytörténeti hátterével és metodológiai alapjaival.

III. A doktori mű témaköréből készült saját publikációk:

1. Petri György műveiről

1. *Héj és mag.* (Petri György: A hagyma szól) = HORVÁTH Kornélia, *Tűhegyen. Versértelmezések a későmodernség magyar lírája köréből*, Krónika Nova, Budapest, 2000, 154-188. ISBN 963 9128 43 0
2. *Vers, levél, küldemény.* (Petri György: Egy versküldemény mellé) = KICZENKO Judit, THIMÁR Attila szerk., *Levél, író, irodalom. A levéltudomány történetéről és elméletéről.* (Pázmány Irodalmi Műhely – Tanulmányok 1.), PPKE BTK, Piliscsaba, 2001, 309-324. ISBN 963 9296 15 5, ISSN 1586-3409
3. *Erotika a (vers)nyelvben: hangzás és irónia* (Petri György: Erotikus) *Alföld*, 2006/9, 58-72, ISSN 0401-3174
4. *Aposztrophé, artikuláció és irónia Petri György Erotikusában* = HORVÁTH Kornélia, *A versről*, Kijárat, Budapest, 2006, 211-243. ISBN 963 9529 47 8
5. *Irónia és én-szerkezet Petri György lírájában*, *Eruditio – Educatio.* (A Selye János Egyetem Tanárképző Karának tudományos folyóirata) 2007/2 (2. évfolyam), 23-32, ISSN 0133-6886
6. *Hagyománytör(tén)és: Petri és Kosztolányi.* = *Hagyomány és kánon. A Nyugat első száz éve*, Szerk. CZETTER Ibolya, KOVÁCS Ágnes, JUHÁSZ Andrea, Szombathely, Savaria University Press, 2009, 65-73. ISBN 963988230 – 5
7. *Egy poétikai antikapcsolat? Petri és Kosztolányi.* In: „...friss szellő eleven virágból...” *Versértelmezések Sipos Lajos tiszteletére*, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar, Piliscsaba, 2010, 176-184. ISBN 978-963-308-002-1
8. „Magyarázatok”. *Dante Alighieri, Szabó Lőrinc, Petri György*, *Palócföld*, 2011/2, 56-65, ISSN 0555-8867
9. „Magyarázatok”. *Dante Alighieri, Szabó Lőrinc, Petri György* = *Ritmikai és retorikai tradíció a kortárs magyar lírában.* Szerk. BOROS Oszkár, ÉRFALVY Lívía, HORVÁTH Kornélia, Budapest, Ráció, 2011. [„...és a szöveg beszél.” *Művek, értelmezések, elméletek.* 2.], 81-91. ISBN 978-615-5047-17-6
10. *A szótó mint költői téma* (Már reggel van) = Horváth Kornélia, *Petri György költői nyelvéről. Poétikai monográfia*, [„...és a szöveg beszél.” *Művek, értelmezések, elméletek* 3., ISSN 2062 – 3828] Budapest, Ráció, 2012, 41-51. ISBN 978-615-5047-27-5.

11. *Petri György költői nyelvéről. Poétikai monográfia, [...és a szöveg beszél.]* Művek, értelmezések, elméletek 3., ISSN 2062 –3828] Budapest, Ráció, 2012, 176 p. ISBN 978-615-5047-27-5.
12. *A versbeszéd egzisztenciál-ontológiai elköteleződéséről*, Iskolakultúra, 2016/11 (XXVI. évfolyam 2016. november), 71-81. ISSN 1215 5233
13. *Szonettvariációk Petri György Valami ismeretlen című kötetében*, Hungarológiai Közlemények, 2017/1, Bölcsészettudományi Kar, Újvidék, pp. 1-22. ISSN: 0350-2430

2. Verselméleti és líratörténeti tanulmányok (Válogatás)

1. *Nyelv és szubjektum a lírában (Oszip Mandelstam és József Attila költészetéből vett példákkal)*. = KOVÁCS Árpád, NAGY István szerk., *A szótól a szövegig és tovább... (Tanulmányok az orosz irodalom és költészet köréből)*. Bp., 1999, Argumentum 165-202., ISBN 963 446 102 6
2. *Szem, csillag, éjszaka (Pilinszky János: Senkiföldjén)*. Irodalomtudomány 1999/2. 266-297. ISSN 1419-6379
3. *Il processo della metaforizzazione. (Giacomo Leopardi: Il primo amore)*. Ambra. (Percorsi di italianistica) 2002. Savaria-Szombathely 2002/III. 79-101. ISSN 1586-9199
4. *Jazikovė, estetické a etické súvz'ťažnosti dnešnej madarskej poézie*. Bratislava: Obcanskoje združenie STUDŇA 2003. 11-14. ISBN 80-968493-4-4
5. *Metafora és költői nyelv* = HORVÁTH Kornélia és SZITÁR Katalin szerk., *Szó–Elbeszélés–Metafora. Műelemzések a XX. századi magyar próza köréből*. Bp.: Kijárát 2003. 11-56. ISBN: 963 9529 09 5
6. *A szó mint metafora*. Világosság 2003/11-12. 142-150. ISSN 0505-5849
7. ПУШКИН: «Птичка». (О статусе слова и субъекта в стихотворном тексте) = Anna MAJMIESKUŁOW szerk., *Dzieło literackie jako dzieło literackie. Literaturnoe proizvedenie kak literaturnoe proizvedenie*. Bydgoszcz: Akademia Bydgoskija im. Kazimierza Wielkego 2004. 137-144. ISBN 83-7096-527-X
8. *A versértelmezés ritmikai aspektusáról*. = Horváth Kornélia és Szitár Katalin szerk., *Vers–Ritmus–Szubjektum. Műértelmezések a XX. századi líra köréből*. Bp.: Kijárát 2005. 11-44., ISBN 963 9529 389
9. *La poetica di Attila József alla fine degli anni Venti. = I cent'anni di Attila József*. A cura di Gizella Nemeth, Adriani Papo, Antonio Donato Sciacovelli. Duino Aurisina (Trieste), Associazione Culturale Italoungherese „Pier Paolo Vergerio”, 2005. 93-102. ISBN 88-902217-1-2
10. *A „keletkező szó” poétikája*. In: Barták Balázs és Antonio Donato Sciacovelli szerk. „száz év magány”. *József Attila-tanulmányok*. Szombathely, Savaria University Press, 2005. 128-144. ISBN 963943851-0
11. *József Attila a nyelvről, a nemzetről és a költészetről*. Mester és Tanítvány 6. 2005. április. 124-135. ISSN 1785-4342
12. *Retorika és metafora I. A. Richards és Paul de Man írásaiban*. Világosság 2006/8-9-10, 157-164. ISSN 0505-5849
13. *Leopardi sulla lingua e sulla letteratura*. AMBRA. Percorsi di italianistica. Anno V, n. 5, Savaria–Szombathely, 2005, 247-257., ISSN 1586-9199
14. *A verselméletéről és egy Puskin-versről*. In: Kovács Árpád szerk. *Puskintól Tolsztojig és tovább... Tanulmányok az orosz irodalom és költészet köréből 2*. Bp., Argumentum, 2006. 39-68., ISBN 963 446 372 X
15. *Léptek és rovátkák. Az Apokrif ars poeticája*. = Apokrif. *A tizenkét legszebb magyar vers 2*. Szerk. FÜZFÁ Balázs. Szombathely, Savaria University Press, 2008. 95-106. ISBN 963988206-2
16. *Osservazioni a margine della poetica dantesca nella Vita Nuova = Leggere Dante oggi. Interpretare, commentare, tradurre alle soglie del settecentesimo anniversario*. Atti del Convegno Internazionale 24-26 Giugno 2010, Roma, Accademia d'Ungheria in Roma, a cura di Éva VÍGH, 2011, 103-110, ISBN 978-88-548-3962-5
17. *Líratörténeti hagyományvonalak a kortárs magyar költészetben*. = *Magyar-lengyel kapcsolatok: kontrasztív nyelvészeti, irodalmi és kulturális kutatás, I. kötet – Tom I. Kontakty węgiersko-polskie: kontrastywne badania językoznawcze, literackie i kulturalne*, Szerk.- red. KOUTNY Iлона, DÁVID

- Mária, NÉMETH Szabolcs, Paweł KORNATOWSKI, ProDruk, Poznań, 2012, 223-231. ISBN 978-83-61607-90-8
18. *A lírai én kérdésének néhány megközelítése a magyar irodalomtudományban*, = „Az ideál mindazonáltal megőrződik”. *Tanulmányok Bécsy Ágnes tiszteletére*, szerk. HORVÁTH Kornélia, OSZTROLUCZKY Sarolta, Budapest, Gondolat, 2013, 118-121. ISBN 978 963 693 520
 19. *Költészet és retorika = Költészet és...* [OPUS Könyvek 4.] Szerk. CSANDA Gábor, H. NAGY Péter, Pozsony, Szlovákiai Magyar Írók Társasága, Pozsony, 2014, 9-32. ISBN 9788097116668
 20. *A „szó mint olyan” Oszip Mandelstam költészetfelfogásában*. *Eruditio-Educatio* (A Selye János Egyetem Tanárképző Kara tudományos folyóirata), 2014/4, 13-23. ISSN 1336-8893
 21. *Sobre el problema de la forma poética*. Trad. Ádám András KÜRTHY = *La tradición de las rupturas en las literaturas hispánicas*. Eds. Petra BÁDER y Margit SANTOSNÉ BLASTIK, Departamento de Español, ELTE . Budapest, 2015, 193-202. ISBN 978-963-284-575-3
 22. *Költészet és forma. Líraszemléleti kérdések a modern magyar irodalomban* (kismonográfia), Gondolat, Budapest, 2014, p. 90. ISBN 978 963 693 579 5, ISSN 2062-5073
 23. *Kötetkompozíció és versszerkezet. Filológiai és strukturális fordulat Dante Az Új Élet című művének kutatásában*. *Irodalomismeret*, 2015/2,76-84. ISSN 0865 – 6886
 24. *Gondolatok a versciklus és verskötet elméleti, történeti és műfajpoétikai jelentőségéről*, *Irodalomismeret*, 2015/4, 4-14. ISSN 0865 – 6886
 25. *Fejezetek a kortárs magyar líráról* (monográfia), Komárno, Univerzita J. Selyeho –Selye János Egyetem, 2016, p. 126. ISBN 978 80 8122 185 9

Budapest, 2017. 09.04.

Dr. Horváth Kornélia
 habil. egy. docens
 PPKE BTK
 SJE TKK